

1939. február

Tárlatvezető – a múltba

Az elmúlt év termékeny volt az iparművészet magasrendű megnyilvánulásait illetően, s ez ma mindennél időszerűbb, hiszen a civilizáció térhódításával a népek megmaradásának problémája került előtérbe. Kis, rokontalan és elhagyatott nemzet vagyunk, körülöttünk földünkre éhes népek tülekednek. Fennmaradásunkat kultúránk biztosíthatja. Népünk természetes védelme tehát a kultúra és a benne megnyilvánuló nemzeti szellem. A magyar iparművészet napjainkban észlelhető egyre öntudatosabb tevékenysége összefügg a nemzetépítő és nemzetalkotó erők megmozdulásaival. Székesfehérvári beszédében Imrédy Béla megemlékezett a magyar iparművészekről is. Ez volt az első eset, hogy magyar miniszterelnök felismerte az iparművészet kulturális jelentőségét.

Öltözködünk magyarul!

A magyar öltözködési mozgalmak az elmúlt években túlléptek a kísérletezés keretein. Az országos mozgalom alap gondolata, hogy aki magyarul érez, gondolkodik és a magyar nemzet fiának vallja magát, magyarul is öltözködjék.

A nemzeti viselet igénylése a faji lélek életakaratóból ered, a korábbi kísérletek mégis elbuktak, főleg a magyarság közé társadalmilag behelyezkedett idegenek gátló volta miatt. E gyökértelen, de vagyonos elemek a hagyományt maradiságnak gúnyolták, bomlasztva a középosztály egészséges öntudatra ébredését.

A színmagyar talajon álló Magyar Öltözködési Mozgalom leglelkesebb mozgatója Ferenczy Ferenc miniszteri osztálytanácsos. A mozgalom nem a díszmagyart vagy dédanyáink viseletét élesztette fel, hanem művészeink bevonásával alakított ki a mai kornak megfelelő magyar ruha stílust. Barthus Irén, a Magyar Iparművészek Egyesülete textilszakosztályának vezetője atelierjében február 9-én nagysikerű bemutatót tartott magyaros díszítésű ruháiból,

melyeket a főméltóságú vendégek nagy érdeklődéssel szemléltek meg. A nemzeti viselet agilis pártfogója, Keresztes-Fischer Ferencné, a belügyminiszter neje tervpályázatot szorgalmazott a középosztály olcsón előállítható ünneplő viseletének megtervezésére.

A Zsindelyné Tüdős Klára alapította Pántlika Szalon a magyar népművészet elemeit ülteti át az úri divatba. Február 6-án a Britannia Szálló nagytermében nagyszámú kultúrközönség jelenlétében tartott divatbemutatójukon a magyaros öltözködés lelkes fanatikusa, Glatz Oszkár mondott bevezetőt. Tüdős Klárát gyakran vádolják azzal, hogy kreációit csak az előkelőség tudja megrendelni, tehát a mozgalom csak luxus. Ha azonban a vagyonos réteg magáévá teszi a mozgalmat, az ízlés felülről lefelé száll majd, lévén ez a réteg a nemzeti tudat irányítója, s szembeszállhat a kozmopoliták táborával. A Pántlika Szalon divatrevüje rövidesen felvidéki propagandakörútra indul.

Téli Tárlat

A Képzőművészeti Társulat téli tárlatának több mint 700 alkotását nehéz egészében megítélni. A legtöbb teremben jó, közepes és harmadrangú művek váltakoznak. Megnyugvást csak az első terem jelent, ahol két művész alkotásai teremtenek egységes hangulatot. Zala György a köztéri szobrászat hazafias és szenvedélyes alakja. Itt látható emlékkiállítása reprezentatív márványai mellett szoborterveit és intímabb műveit is bemutatja. Karlovszky Bertalan vásznainak válogatása teljesebb és jobban összeállított. Imponáló a mester kidolgozott portréinak franciás finomsága. A kiállítás zajából kiemelkedik a Magyar Rézkarcolók Egyesületének jelentkezése a modern élethez közelítő lapok sorával.

A nagy tömegeket vonzó tárlaton a Múcsarnok vezetősége újszerű tárlatvezetéseket léptetett életbe. A Fővárosi Népművelési Bizottság és Szabadegyetem tanulmányi kirándulásai mellett ezentúl minden vasárnap 10 órakor maguk a művészek kalauzoljaák a nézőket. *(Múcsarnok, megtekinthető volt 1939. január 28-tól.)*

Új Magyar Képek

A Tamás Galéria kiállítása reprezentatív módon mutatja be az utóbbi másfél évtized törekvéseit és festészeti eredményeit. A művészek csak egy-egy képpel szerepelnek. A válogatás részben ismert munkákon keresztül láttatja a modernség felé felélését, vagy zsákcúkját. Vaszary János Kék és sárga szimfóniája most is lenyűgöző, szinte összefoglalja az új magyar művészet célkitűzéseit. Kohán György Anyaság című képe mesterien komponált, Boldizsár István és Dési Huber István stílusjátékai kiemelkedőek. Más művek túlzók vagy keresettek, nem állták ki az idő próbáját. A képek többségén azonban jól felkészült művészek csillogtatják meg tudásukat és magyar lelkeségüket. *(Tamás Galéria, megtekinthető volt 1939. február 5–20-ig.)*

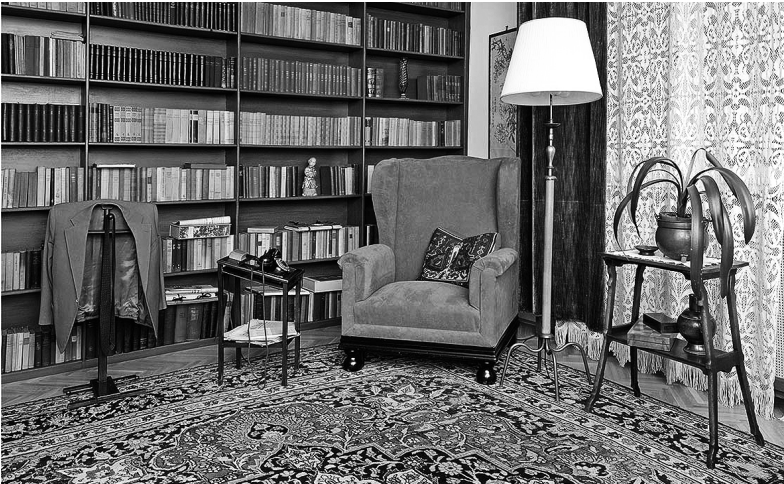
Árverési közlemény

A Magyar Királyi Postatakarék árverezési csarnoka az ismert műgyűjtő és műzeumlapító, a tragikusan elhunyt Ernst Lajos elzálogosított hagyatékát bocsátja árverésre. A pártját ritkító kollekció 2085 tétele tartalmazza az Ernst Múzeum teljes gyűjteményét, és a kéziratokból, kódexekből, oklevelekből álló történeti anyagot is. Sok kultúrember sajnálja, hogy az Ernst-gyűjtemény nem maradhat együtt, de jó hír, hogy több közgyűjtemény is felfigyelt az anyagra; az Országos Széchényi Könyvtár 20 ezer pengőt kapott a Kultuszminisztériumtól e célra. A többnapos árverés helyszíne az Ernst Múzeum lesz.

CSIZMADIA ALEXA

A Nagy Imre Emlékház állandó kiállításáról

Ellenáll-e az anyag az olvasatnak?

A kiállítás megkísérli összetetten ábrázolni a Nagy Imre-életutat

mellé: a szocialista korszak kutatása minden nehézség ellenére sokféleséget mutat, és innovatív megközelítésekben gazdag. Nem indokolható tehát, hogy az Emlékház csupán tényként kezelte és tankönyvszerűen leíró ismereteket, nem pedig egy tudományosan argumentált személyiséget mutat fel. A látogató a felhalmozott ismeretanyagban való tájékozódással az emlékkép mozaikjait szabadon és egyénileg rakhatja össze egy látszólag légüres, politikamentes térben. Ezzel a kiállítás elnéz a látogatók különböző ideológiai orientációi felett, és jóhiszeműen abban bízik, hogy a felvonultatott anyag ellenáll a nem kívánt olvasatoknak.

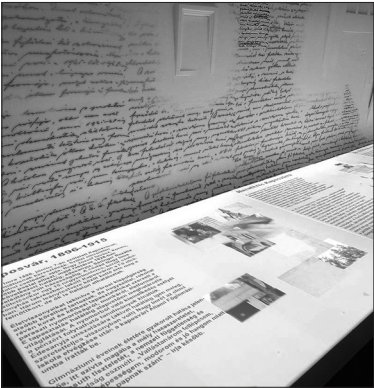
A tervezők a tematikus rendezéstől való tartózkodás ellenére sem for-

maz összességét. Mink András forgatókönyve alapján egy fényképekkel, filmrészletekkel és tárgyakkal dústott, de igencsak hagyományos, alapvetően pozitivistá-leíró eseménytörténet áll a kiállítás középpontjában. Kétségtelenül a történetész szakma vezethetné rá az intézményeket arra, hogy ez a fajta történetírás nem az egyetlen legitim, még csak nem is minden esetben a legtehetszerűbb előadásmód, különösen olyan heterogén jelenségek esetében, mint amilyen például a Nagy Imre-életút. Elméleti igényességgel megalkotott történeti problémafelvetés tehetné plasztikussá, hogy Nagy Imre mártírsága és kollektív meggyászolásának hiánya milyen veszteségeket okozott a magyar társadalomnak.

Adós a kiállítás a nemzeti kommunizmus kérdésének explicit felvetésével is. Nemzetkép és kommunista ideológia összefüggésrendszere olyan kurrens tematika, amelyre a teljes életutat fel lehetne fűzni. Ezzel összefüggésben az anyag szemléltethetné a desztalinizáció problémáját, amely nemzetközi horizontra helyezné a Nagy Imre által féljelzett reform irányzatát. Efféle kontextualizálás rávezetné a látogatót az „új szakasz” programjának helyi értékére. Ezzel párhuzamosan Nagy Imre politikai arculatának értelmezéséhez magyarázatra szorulna a párthoz való viszonya. E nézőponton keresztül ugyanis választ kaphatnánk arra a kérdésre, hogy mit jelentett Nagy Imre államférfivá érésében a pártban való politikai szocializáció. Már csak azért is el kellene ezt magyarázni, mert Nagy Imre az utolsó szó jogán is a munkáosztályhoz való hűségét hangsúlyozta. A felvételt újonnan megismerő szemlélőnek ezzel nem könnyű mit kezdeni.

A kérdés tehát továbbra is nyitott: milyen hatások tették képessé Nagy Imrét arra az elévülhetetlen értékű erkölcsi magatartásra, amely rögzíteni – vagy éppen egy időre kitörölni – volt képes '56-ot a történeti tudatunkban? Mindehhez ott a kiindulási alap az Emlékház jelenlegi igazgatója, Póto János történetész kompetenciáiban. Póto a legutóbbi '56-os évfordulón tartott előadásában – a tudomány szabályai szerint példamutató módon – nem átalított visszanyúlni a tudományos szocializmus autentikus képzetéhez, hogy értelmezze, mit jelentett Nagy Imre esetében az, hogy kommunista és politikus volt. Akkor hát van miért félni ezektől a fogalmaktól ma? *(Megtekinthető hét-főtől csütörtökig 10 és 16 óra között.)*

BIRKÁS ANNA

A leírás a kiállítás tartalmának legfőbb közvetítő eszköze

dítottak háttérbe annak, hogy a Nagy Imre-életút számos absztrakt problémát takar. Ábrázolásuk hagyományos emlékház-installációkkal meg sem közelítené a mostani bemutató sikerét. A kihívással szembenező, interaktív megformálás elsősorban azok érdeme, akik személyesen érintettek Nagy Imre és emlékezete gazdag történetében, és magukra vállalták az emlékház gondozását. Kiemelendő közülük Nagy Imre unokája, Jánosi Katalin, és Rajk László építész-tervező, az egykori demokratikus ellenzék egyik vezetője, mindketten a Nagy Imre Alapítvány kuratóriumának tagjai. Nagy Imre mai – nehezen felidézhető, sokakban kétségeket keltő – megjelenítésében eredményesnek bizonyul, hogy a szellemi örökséget magukénak valló személyek kiemelt szerepet kapnak.

A korszerű technikai apparátus erős hatása ellenére azonban a kiállítás mint korunk történeti gondolkodásának lenyomata valamilyen elakadásról nyújt tanúbizonyságot. Azt sugallja, hogy még nem állt elő olyan olvasat Nagy Imréről, amely – a kronológiával vetekedve – strukturálná az adathal-

A Pasaréten, Nagy Imre egykori lakhelyén található Nagy Imre Emlékház 2008-ban radikálisan újraformálta kiállításának tereit és anyagát. Az akkor kialakított és ma is érvényes arculat a miniszterelnök mártíromságára helyezi a hangsúlyt. Méltóság és méltányosság jellemzi, ahogyan e hely az emlékház funkciót ellátja, mert nem sulykolja Nagy Imre kivégzésének drámáját. Nem várja el a nézőtől az érzelmi megközelítést például Nagy Imre utolsó szó jogán mondott beszédénél sem, s az nincs is kiemelve az életút többi eleme közül. A sírfeltárás és a temetés archív dokumentációjának előtérbe helyezésével nyomatékosítja az emlékezés egykori tilalmának terhét. Azzal azonban, hogy a rendszerváltás kontextusában láttatja annak feloldását, egyúttal visszaadja az érzelmeket a múltnak. Mi marad akkor meg a jelennek?

Röviden: rengeteg ismeretanyag. A folyamatosan bővülő kiállítás arra az 1989 után hamar meginduló extenzív feltáró munkára épül, amely Nagy Imrét a szocialista korszak politikusai közül szinte kivételként illette meg. Rainer M. Jánosnak az 1990-es évek végén publikált életrajza, majd az Emlékház újraélesztése mára kontraproduktív hatással is bír: a Nagy Imre-probléma ugyanis megoldott feladványként került be a fiókba. Kifejezetten szerencsétlen egybeesés azzal, amire biográfusa is emlékeztetett a legutóbbi évforduló alkalmából: Nagy Imre kiíródik '56 történetéből. A közbeszédben nincsenek eszközök arra, hogy a mártír miniszterelnök kommunista mivoltát el lehessen mondani, de úgy érzékelhető, hogy a tudomány ennek ellenére is elnapolja a témát.

E kétoldalú veszteség súlya nagy, ha azt tekintjük, hogy Nagy Imre személye kifejezetten alkalmas volna domináns történelempolitikai premiszszak cáfolatára. Életútja a bizonyíték, hogy a szocializmus hibrid történeti alakzatokat takaró fogalom, amely nem emelhető ki a magyar társadalom történetéből. Felmerül a kérdés: mennyiben tudja átadni az Emlékház azt az üzenetet, hogy a „forradalom miniszterelnöke” szorosan kötődik a magyar történelem egészéhez?

A bemutatott anyagból ez egyértelműen kiolvasható, de némi rosszindulattal talán bármi más is. Ehhez figyelembe kell venni, hogy az intézmény ugyan az MTA kötelékébe tartozik, de sem múzeumként, sem kutatóhelyként nem aposztrofálja magát: szigorúan emlékházként kíván szerepelni. Ezzel elsősorban attól távolítja el magát, hogy a tudomány dinamikáját magára nézve követendőnek tekintse. Így az intézmény ismeretterjesztő eszköztára kimerül abban, hogy a teljesség igényével összegyűjtött dokumentációval jól körbepárnázza Nagy Imre emlékét. Sok és sokszínű anyaggal támogatja az Emlékház küldetését a honlap is (www.nagyimreemlekhaz.hu). Egy olyan, világosan igazolható „biztonsági játék” van szó a Nagy Imre-kép politikailag motivált ingadozásaival szemben, amely elsősorban azért indokolt, mert a szocialista korszak mai intézményi reprezentációi tudományos ismeretterjesztés címen jellemzően politikai preferenciákat közvetítenek.

Az Emlékháznak – nem lévén kutatóhely – szűk a játéktere. De tegyük